

SVÁMÍ VIVÉKÁNANDA

APOŠTOL NOVÉHO VĚKU

Když jedno zářijové ráno roku 1893 vyhlédla jistá paní Haleová z okna domu v jedné slušné chicagské čtvrti, nabídl se jí dosud neviděný pohled: U chodníku přes ulici nehybně seděl sympatický mladík orientálního vzhledu v uprášeném mnišském hábitu. Dobrá paní Haleová naštěstí nebyla příliš zatížena tehdejší měšťáckou morálkou. Nezavolala četníka ani na něj neposlala sluhu, naopak prokázala mistrný odhad. Vyšla ven, přešla ulici a zdvořile se zeptala: „Pane, nejste náhodou účastník toho náboženského sněmu?“

Dostalo se jí kladné odpovědi v kultivované angličtině. Cizinec se představil jako indický svámí, který skutečně přijel jako delegát, i když neměl oficiální pozvání. Sněm však byl nečekaně odložen, a tak se již od července nazdařbůh pohyboval po neznámé zemi. Postupně mu docházely skrovné finance, minulou noc strávil v odstaveném dobytčím vagónu na nádraží. Místní bohatá čtvrť se vůči němu nezachovala nijak přívětivě; pokusil se zaklepat u několika dveří, ale dostalo se mu hrubého zacházení. Nakonec skončil na chodníku a rozhodl se, že bude čekat, co s jeho svízelnou situací udělá Bůh. „Jaké romantické vysvobození! Vskutku nevyzpytatelné jsou cesty Páně,“ ukončil svéprávění mnich a oba se srdečně zasmáli.

Paní Haleová jej pozvala k sobě domů, nabídla mu, aby se oholil, omyl a pojedli spolu snídani. Poté jej doprovodila k předsedovi sněmovního výboru, který se o hosta z Orientu postaral. Paní Haleová se později zařadila k významným západním žákům Svámího Vivékánandy – jednoho z nejváženějších otců světové duchovní obrody 20. století.

Náboženský sněm probíhal v rámci slavné chicagské světové výstavy a jednalo se o vskutku historickou událost, neboť se tu poprvé v dějinách na jednom místě společně sešly nejen všechny křesťanské denominace, nýbrž také zástupci všech velkých světových vyznání: islámu, buddhismu, hinduismu, judaismu, konfucianismu, šintoismu i početná skupina menších sekt. Mladý atletický mnich na sebe už první den přitáhl nebývalou pozornost: Jeho vlající šat, žlutý turban, snědý obličej s rysy vznešeného mahárádži a především jiskřivě hluboké, uhrančivé oči se staly okamžitou atrakcí.

V den zahájení předčítali všichni delegáti své pečlivě připravené příspěvky. Když přišla na Vivékánandu řada, dal přednost dalšímu řečníkovi, neboť ještě neměl připravený proslov; jeho otálení přirozeně jen zvyšovalo zvědavost posluchačů. Nakonec se jako poslední postavil a svým neobyčejně hlubokým, zvonivým hlasem pravil: „Bratři a sestry...“ Po těchto slovech došlo k naprosto nečekané reakci. Téměř šestitisícové obecenstvo, které až do té doby řečníky po protahovaných proslovech vyprovázelo zdvořilým, leč unaveným potleskem, spontánně povstalo a po několik minut neplánovaného vyslance Orientu zdravilo nadšenými ovacemi. Velká většina přítomných bezpochyby nedokázala vysvětlit, co je tak mohutně dojala na dvou slovech; masová shromáždění lidí však mají svou zvláštní telepatii a něco podobného se muselo právě tenkrát odehrát. Prokazatelně si ale museli nějakým způsobem uvědomit neobvyklou přítomnost zcela mimořádné osobnosti, v jejíž třech slovech – té nejbožnější řečnické frázi – se náhle odzrcadlilo nějaké velevýznamné poselství.

Po krátkém proslovu, v němž zazněla výzva k toleranci a připomenutí společných základů všech náboženství, se znovu rozezněl ještě mohutnější potlesk. Jistá dáma, která byla tehdy v hledišti, později vzpomínala: „Pak jsem uviděla desítky žen, jak se hrnuly přes lavice, aby se dostaly do jeho blízkosti, a říkala jsem si: – Chlapče, jestli tomuto náporu se ctí odoláš, pak jsi dozajista bůh!“ Nutno podotknout, že podobná hysterie se po dobu Vivékánandova amerického pobytu stala nechtěným pravidlem.

Když se historický sněm nachýlil ke svému konci, stal se Vivékánanda jednoznačně nejpopulárnějším řečníkem, jehož jméno se objevovalo v nejčtenějších amerických denících. Třebaže byl oficiálně představován jako zástupce hinduismu, jeden z reportérů tehdy poznamenal: „Vivékánanda se stal představitelem všech náboženství světa.“ S jistotou můžeme říct, že všechno, co bylo tehdy v Chicagu proneseno a kázáno, je dnes beznadějně upadlé v zapomnění; Vivékánandovo poselství však proměnilo duchovní atmosféru následujícího století v rozsahu, který dnes můžeme vymezit jen stěží.

Svámí Vivékánanda se narodil v Kalkatě 12. ledna 1863 v zámožné právnícké rodině Višvanátha Datty a měl proto na rozdíl od většiny svých tehdejších vrstevníků v koloniální Indii zcela bezstarostné dětství. Otec byl

volnomyšlenkář, netajil se obdivem k puntičkářsky organizované islámské kultuře a příliš nedbal na přísné náboženské konvence. Byl proslulý svou štedrostí, i když ji kromě chudých vztahoval i na mnohé své zahálčivé a zhýralé příbuzné. Malý Naréndranáth byl mimořádně živé dítě; starat se o něj musely dvě chůvy a matka mu často dávala hlavu pod pumpu, aby ledovou vodou zchladila jeho překypující energii, přičemž odřikávala posvátné Šivovy mantry. V krátkém čase bylo patrné, že výběr jména byl zvláště patřičný, neboť Naréndra se postupně stával „pánem lidí“ – mezi svými soukmenovci měl přirozenou vůdcovskou roli a ve škole byl předsedou; vedle toho řídil divadelní ansámbl a provozoval tělocvičnu. Na školní povinnosti si našel jen pramálo času, neboť většinu dne trávil běháním po venku a neustále vymýšlel nejpodivnější hry – třeba na rozvody plynového potrubí nebo na továrnu na provzdušňování vody. Přesto byl vynikajícím žákem, nejen díky předčasné vyspělosti, ale také díky fenomenální paměti, která mu umožňovala kdykoli si přesně vybavit to, co jen jedenkrát přečetl nebo slyšel. (O kapacitě Vivékánandovy paměti se dodnes vyprávějí legendy. Například v posledním roce svého života, kdy už jeho tělo bylo vyčerpáno těžkou nemocí, často čítával v čerstvě vydané pětadvacetidílné Britské encyklopedii. Kdosi v jeho přítomnosti poznamenal, že je nemožné to všechno přečíst za jediný lidský život, načež jej Vivékánanda vyzval, aby se jej otázal na kterékoli heslo z jedenácti prvních svazků, které již přečetl. K překvapení všech zúčastněných si Svámí pamatoval nejen technické údaje a data, ale byl schopen i citovat některé pasáže. Když byl otázan, jak tuto mimořádnou schopnost získal, odpověděl, že to není žádný zvláštní kousek, pokud člověk přísně dodržuje duševní i fyzický celibát. Pohlavní čistota byla pro Vivékánandu celý jeho život základním prostředkem k uchování mocných duchovních sil a zdrojem jeho nezdolné duševní energie.)

Neudržitelná činorodost a těkavost dítěte se podivně křížila s duchovními sklony. Až přízračně svým obličejem celé rodině připomínal svého děda Durgáčarana, který se zřekl obrovského majetku i světa a od mládí žil jako toulavý mnich; mnozí chovali podezření, že je jeho reinkarnací. Vedla je k tomu také skutečnost, že Naréndra měl zvláštní zaujetí pro toulavé sádhy. Když přišli žebrať k jejich domu, byl ochoten darovat jim všechno včetně oblečení, které měl právě na sobě: Proto kdykoli se někde v sousedství objevil nějaký žebrák, vždycky Naréndru raději zamykali do komory. Sám

si pak všechny dobíral, když ukazoval dlaň a volal: „Najisto se ze mě stane sannjásin. Vidíte tu čáru? Fakír mi to předpověděl!“

Od útlého dětství rovněž Vivékánanda prožíval vždy před spaním zvláštní vizi. Když zavřel oči, viděl mezi obočím světelný kotouč, který měnil barvy a pomalu nabýval, až jeho zář pohltila celé jeho tělo. Protože se tak dělo každý den, domníval se, že to prožívají všichni. O mnoho let později se jej jeho duchovní mistr otázal: „Naréndro, jestlipak vidíš před spaním nějaké světlo?“ Guru věděl, že taková vize předznamenává velkou duchovní minulost a mimořádné nadání pro meditaci. Tato vize provázela Naréndru celým životem, i když později ztratila na intenzitě i pravidelnosti.

Odmalička se také tento pozoruhodný chlapec rázně stavěl proti strachu a pověrám. Když v jednom sadě sídlil údajný zlý duch, neohroženě přešel zídku, aby svým ustrašeným druhům dokázal, že podobné kletby jsou jen výplodem rozjitřené fantazie. V tomto příběhu se ukrývala důležitá lekce, kterou později uděloval svým žákům: „Nevěřte ničemu jenom proto, že to někdo říká nebo se to píše v knize. Nevěřte slovům jenom proto, že jsou posvěcena dlouhou tradicí. Sami se přesvědčujte, co je pravda. V tom tkví tajemství realizace.“

V šestnácti letech přijali Naréndru na univerzitu a v té době začal jeho temperament procházet pozoruhodnou změnou. Začal se zajímat o dějiny a literaturu, hlídal novinové zprávy a účastnil se veřejných shromáždění. Při studiu si osvojil zvláštní čtenářskou metodu, která mu umožňovala zvládnout kvanta děl v neuvěřitelně krátkém čase. Stačilo mu přečíst první a poslední větu odstavce a pochopil celý jeho smysl. Později se jeho koncentrace prohloubila dokonce natolik, že si vystačil s prvním a posledním řádkem celé stránky. Z několika vět dokázal pochopit autorovu logiku a smysl celého jeho díla. Tuto schopnost plně zužitkoval později, když byl na Západě konfrontován kleriky a univerzitními profesory, již byli často nuceni kapitulovat před jeho intelektuálním rozhledem a pohotovostí.

Zavedení anglické vzdělanosti do indických škol znamenalo tehdy významný popud k obrodě hinduistické společnosti, kterou ještě před příchodem Britů silně zdeformovala agresivní muslimská nadvláda. Arabští vládcové za stovky let postupně vykořenili nosné pilíře védského

duchovního dědictví, rozvrstili porobený národ do desítek izolovaných kast a ponechali lidem pouze bezduché obřady a neškodné pověry, v nichž byla dynamická životnost upanišad a Gíty nadobro potlačena. Kontakt s intelektuální a progresivní evropskou kulturou však mladé generaci Indů umožnil prohlédnout příčiny společenského a náboženského chaosu a přispěl ke vzniku řady reformních hnutí, které se usilovaly o ozdravení toku národního života. K liberálním hybatelům tehdejšího duchovního života patřilo hnutí Bráhmo samádž. Jeho zakladatel Rámmóham Ráj byl vůbec prvním Indem, který si uvědomil význam racionálního západního přístupu pro řešení problému hinduistické společnosti. Zasloužil se o zavedení anglické vzdělávací soustavy, bojoval za práva žen a vdov, proti všudypřítomnému pověřčivému ritualismu a zdůrazňoval společný základ světových náboženství. V mnoha jeho počinech a prohlášeních se zrcadlila hesla Francouzské revoluce. Ráj a jeho následovníci razili cestu racionální a eklektické duchovnosti, kterou zrodila potřeba doby a která mohutně zapůsobila na mnohé mladé Indy.

I Naréndra se stal zapáleným stoupencem nových ideálů. Někdy čas navštěvoval sborová shromáždění tehdejšího vůdce hnutí Kéšabčandry Séna, brzy však pochopil, že nové učení postrádá prvek, který stál v samém základu hinduismu – přímou zkušenost mudrců. Cítil, že Boha může poznat pouze prostřednictvím člověka, který

Boha již důvěrně zná. Dychtivě navštěvoval jiné spolky a moudré muže, všude se však setkal se zklamáním. A tehdy se poprvé dozvěděl o Rámakrišnovi. Bylo poněkud zvláštní, že z úst britského profesora Hastieho, který světcovo jméno zmínil v souvislosti s extatickým transem během rozboru Wordsworthovy básně Výlet.

K památnému setkání Naréndry s Rámakrišnou došlo v chrámu bohyně Kálí v Dakšínéšvaru v prosinci 1881. Rámakrišna, který měl již tehdy reputaci mimořádného světce, okamžitě v osmnáctiletém mladíkovi rozpoznal svého budoucího věrozvěsta. Bez jediného slova uchopil Naréndru za ruku a vytáhl jej z davu na tichou verandu, kde k němu se slzami v očích promluvil: „Proč přicházíš tak pozdě? Už mě bolí uši z těch laciných nářků světských lidí. Jak dlouho jsem toužil ulevit své duši před někým, kdo mi porozumí!“ Rámakrišna se však k nechápajícímu chlapci zachoval ještě podivněji. Sepjal ruce a pravil: „Ó pane! Poznávám v tobě dávného mudrce Naru, který se nyní zrodil na zemi, aby ulehčil lidskému utrpení.“

Pro racionalistického Naréndru byla tato zmatená slova až příliš. Trapnosti celé chvíle ještě přispělo, když jej začal světec vlastníma rukama nacpávat sladkostmi. Když se po chvíli vrátili do místnosti, položil mu Naréndra otázku, na niž zatím od nikoho nedostal jasnou odpověď: „Viděl jste Boha?“ Bez jediného zaváhání Rámakrišna odpověděl: „Viděl. A vidím jej stejně, jako vidím tady tebe, jen mnohokrát jasněji. Boha můžeš vidět, můžeš s ním hovořit. Ale kdo o to stojí? Lidé prolíjí potoky slz pro své manželky, děti a majetek, kdo ale pláče proto, aby spatřil Boha?“ Naréndra byl jako omráčený. Poprvé stál tváří v tvář někomu, kdo potvrdil, že Bůh je skutečnost. Nepochyboval o tom, že světec mluví z vlastní zkušenosti. Stále si však nedokázal vysvětlit to podivné chování, jehož byl před chvílí svědkem.

Během své druhé návštěvy v Dakšínéšvaru však Naréndra prošel ještě podivnějším zážitkem. Rámakrišna k němu v extatické náladě přistoupil, pronesl několik nesrozumitelných slov, upnul na něj svůj pronikavý pohled a dotkl se jej špičkou nohy. Najednou svět jakoby zmizel. Naréndra dostal strach, že se blíží smrt a začal křičet. Rámakrišna se rozesmál a jediným dotekem vrátil chlapci denní vědomí. „Dobrá, odteď ať se všechno děje v náležitý čas.“ Při třetí návštěvě si dával Naréndra větší pozor, znovu se však neubráníl světcovu doteku. Rámakrišna později vysvětloval, že tenkrát uvedl Naréndru do zvláštního stavu vědomí, v němž se dotazoval na jeho minulost, poslání a čas, po který pobude na tomto světě. Svým žákům prozradil, že Naréndra dosáhl dokonalosti už před tímto zrozením a že v den, kdy znovu pozná svou pravou totožnost, opustí po jogínsku své tělo. Častokrát opakoval, že Naréndra je jedním ze sedmi mudrců, kteří žijí v oblasti Absolutna, a popisoval vizi, v níž jej přiměl k tomu, aby sestoupil na zem spolu s ním.

U svých nejbližších žáků Rámakrišna neschvaloval slepou víru. Stále Naréndru vyzýval: „Zkoušej mě, jako směnárníci zkoušejí mince. Nesmíš mi věřit jediné slovo, dokud se o tom nepřesvědčíš.“ Trvalo celých pět let, než mladý Vivékánanda, symbol zvědavého, intelektuálního ducha moderní doby přijal nevzdělaného a dětsky prostého Rámakrišnu za svého duchovního učitele. Po celou tu dobu neustále prověřoval platnost jeho slov a činů; stálo jej to mnoho bolesti a slz, jakmile však jednou důvěra v mistra přišla, byla naprostá a neotřesitelná.

Největší duchovní proměnou v ruce mistra prošel Naréndra při jedné ze svých návštěv v Dakšínéšvaru, když se s přítelem přeli o povaze Boha. Naréndra byl horlivým zastáncem osobního Boha a božství duše či její jednotu s Bohem považoval za rouhačství. „Může být něco větším nesmyslem než tvrzení, že sklenice je Bůh, podlaha je Bůh, já jsem Bůh a ty jsi Bůh?“ V tom okamžiku se v místnosti objevil Rámakrišna.

Beze slova přistoupil k Naréndrovi a zlehka na něj položil ruku. Účinek jeho doteku byl stejně magický jako již několikrát dříve, tentokrát však o mnoho hlubší. Naréndra vstoupil do zcela nové oblasti vědomí, v níž vše bylo rovnocenně prostoupeno Božským Duchem. Když došel v mrákotách domů a usedl k jídlu, vnímal přítomnost Brahma stejně v jídle, podnose i v sobě. Když se procházel po ulici, v chodníku, ve vozech i v zástupu cítil stejně jako v sobě tutéž podstatu. V tomto poženém stavu nedualistického vědomí setrval několik dní. Brzy nato jej Mistr zasvětil do tajemství meditace a Naréndrovy duchovní zkušenosti se násobily.

Rámakrišna vždy v Naréndrově přítomnosti prožíval extatickou radost, která jej často uvrhovala do vysokých stavů samádhi. Co ostatní v mladém žákovi vnímali jako svéhlavost a povýšenost, považoval Rámakrišna za výraz duchovní odvahy a soběstačnosti zrozené z hluboké sebekázně a vnitřní čistoty. Na vrub svého chráněnce nesnesl slova kritiky: „Nikdo ať jej ukvapeně nesoudí. Lidé mu nikdy plně neporozumí,“ říkával. A nikdy nešetřil slovy chvály: „Spatřil-li jsem ve světcích božský jas jako světlo svíčky, v Naréndrovi hoří jako sluneční zář.“ – „Pohleďte, jeho zář je tak mocná, že sama Mahámájá, Velká Iluze, se mu nemůže přiblížit na víc jak deset kroků!“

V roce 1884, právě když se mladý student připravoval na státní zkoušky, postihla jeho rodinu těžká kalamita. Otec Višvanáth zemřel a po jeho smrti vyšlo najevo, že zanechal své blízké v těžkých dluzech. Brzy se objevili věřitelé i lační příbuzní a zanechali Naréndrovu rodinu v naprosté chudobě. Jako nejstaršímu z mužských potomků připadla mu povinnost postarat se o matku a sourozence. Tehdy poprvé poznal, co je to hlad a zoufalství. Marně se několik měsíců snažil sehnat prostředek obživy a jeho hrdost mu bránila přijmout skromnou pomoc od přátel. Tehdy zapochyboval, je-li cesta, po níž se vydal, správná a není-li člověk, jemuž tolik důvěřoval, pouhým šarlatánem.

Při své další návštěvě Dakšinéšvaru se Rámakrišny zeptal, zda by se za něj nepřimluvil u bohyně Kálí a zbavil jej tísnivé chudoby. Mistr jej vyzval, aby tak učinil sám, neboť jeho současné utrpení bylo výsledkem jeho posměchu vůči bohyni jako nejvyšší vesmírné síle. A ujistil jej, že Kálí vždy plní upřímné prosby svých vyznavačů.

Když večer Naréndranáth přecházel přes nádvoří k chrámu, zmocnilo se jej extatické očekávání z přítomnosti Božské Matky. Jakmile jeho zrak padl na její podobu ve svatyni, cítil nesmírnou živoucí sílu, jež k němu otevírala svou náruč. Dokázal vyslovit jen jediné přání – duchovní osvobození. Když se naplněn hlubokým mírem vrátil k Mistrovi, pochopil, že před vesmírnou Matkou na své pozemské soužení zcela zapomněl. Rámakrišna jej tedy poslal ještě dvakrát – a znovu nedokázal Naréndra pomyslet na nic jiného, než na dar moudrosti a prozření, který se mu nabízel. V přítomnosti Mistrově pak pochopil, že smysl jeho života nebude v poklidu pozemského rodinného štěstí, ale v odříkání a službě. Rámakrišna jej nicméně ujistil, že od této chvíle již jeho nejbližší nebudou až do konce života hmotně strádat.

Tento zážitek zanechal v budoucím Vivékánandovi hluboké stopy. Začal vnímat, že Bůh není odtažitý stvořitel, ale že sám do svého stvoření vstoupil jako život a vědomí. Lidé ve své omezenosti o něm nedokážou uvažovat jinak než v symbolech – a vesmírná bohyně Kálí v dakšinéšvarském chrámu byla jedním z nich. Na rozdíl od jiných představ o boží osobě, v nichž se odráží obraz dobrotivého otce, soucitné matky či spravedlivého soudce, ztělesňuje v sobě obraz Kálí úplnost celého vesmíru. Je stvořením i zničením, láskou i děsem, dobrem i zlem, všemi protiklady. Není pouze laskavou matkou, která udílí život, ale i smrtí, bez níž je život nemožný. Má otevřenou dlaň na znamení poženání a je pomazaná krví – neboť bez toho by nebyl obraz tohoto vesmíru úplný. Vesmír se rodí z jejího lůna, z jejího mléka je živ, do jejího lůna se na

konci vesmírného projevení opět navrací. Nahlížena zdáli, je Kálí uhlově černá; kdo se však dostane do její posvěcené přítomnosti, pozná, že je zcela průhledná – neboť je jedno s Absolutnem, jehož tvůrčí energii představuje. Je kosmickou bránou k poznání nadkosmického Brahma, Boha v jeho neposkrvněné celistvosti. Je na tomto místě vhodné připomenout, že indický duch nečiní žádného moralistického rozdílu mezi dobrem a zlem. Obojí je faktem námi prožívaného světa a obojí bude existovat, dokud bude Absolutno halit iluzivní mája. Naréndra nyní pochopil zkušenost svého Mistra: Jakmile byl připraven svým vědomím proniknout do nadosobní oblasti, Kálí sama mu dala meč, aby její podobu rozetnul vedví.

Od této chvíle se v nitru stal zaníceným vyznavačem hlubokého symbolu Božské Matky. Svět nicméně tuto jeho niternou stránku nikdy nepoznal a nacházel v něm většinou pouze filozofického giganta; Vivékánanda si sám uvědomoval, že veřejná mínka zejména v západních zemích by symboliku Kálí za svou nikdy nepřijala. Později často říkával: „Mistr byl navenek zbožný uctíváč (bhakta), uvnitř byl však mužem poznání (džňáninem). Já jsem navenek džňánin, uvnitř jsem však zbožným bhaktou.“ Sám Rámakrišna kdysi poznamenal, že tak něžným pohledem, jaký měl Naréndra, může být obdařen jedině opravdový bhakta.

V té době byl již Rámakrišna vážně nemocen a jeho žáci cítili, že se jeho čas již brzy naplní. Naréndra tehdy zmnohonásobil své duchovní úsilí, probděl mnohé noci v hlubokých meditacích a jeho srdce toužilo po konečném poznání Božské podstaty. Začínal si také uvědomovat hluboký dopad Mistrových duchovních zkušeností, neboť ani přes nesmírně bolestivé fyzické utrpení, které mu přinášela postupující rakovina hrtanu, díky níž mohl jen sotva polknout sousto, nepřestával naplno prožívat nadtělesnou vnitřní blaženost a stále intenzivněji ji dotekem či pouhým pohledem přenášel na ostatní. Rámakrišna byl pro Naréndranátha živoucím ztělesněním nadvlády Ducha nad hmotnou realitou. Stále více v jeho přítomnosti cítil hloubku největšího z božských mystérií: že v tomto světě se Bůh stal člověkem, aby se člověk mohl stát Bohem.

Krátce před svou smrtí udělil Rámakrišna svému nejdůvěrnějšímu učedníkovi nejvyšší zkušenost nirvikalpa samádhi – vědomí nedvojné jednoty veškerého bytí. Naréndru zastihla nečekaně a pro vnější pozorovatele upadl do bezvědomí, v němž jeho tělo zachvátil mrtvolný chlad. Když jeho zděšený přítel doběhl za Rámakrišnou, aby ho zavolal na pomoc, Mistr nevzrušeně pravil: „Jen ať v tom stavu ještě nějakou dobu zůstane. Loudil jej ze mě už dlouho.“ Když pak Naréndra přišel k vědomí a došel do Mistrova pokoje, Rámakrišna řekl: „Teď už ti Matka ukázala všechno. Toto poznání však jako vzácný šperk zůstane uzamčeno ve skříňce a klíč bude ponechán v mém opatrovnictví. Teprve až splníš své poslání na této zemi, bude skříňka znovu otevřena a ty budeš znovu vědět vše, co jsi právě poznal.“ Ostatním žákům později v Naréndrově nepřítomnosti svěřil: „Naréndra se svého těla vzdá silou své vůle. Jakmile znovu procitne ve své skutečné přirozenosti, odmítne dál setrvávat na tomto světě. Už brzy svými duchovními i rozumovými schopnostmi otřese světem. Prosil jsem božskou Matku, aby před ním ukryla poznání absolutna a přes oči mu spustila závoj máji. Musí vykonat spoustu práce. Ten závoj je ale tak tenký, že se může kdykoli roztrhnout.“ Prozradil jim, že všechny duchovní síly, které nashromáždil, budou dál pracovat skrze jeho milovaného žáka.

Krátce před tím, než Rámakrišna skonal, nechal si zavolat Naréndru ke smrtelné posteli. Nemohl už tehdy skoro mluvit, jen se tiše díval na svého žáka a upadl do hluboké extáze. Naréndra ucítil zvláštní sílu podobnou elektřině, která začala z Mistra přestupovat do jeho těla a přetvářet jeho vědomí. Když za nějakou dobu procítl, spatřil,

jak Mistr tiše pláče. Rámakrišna řekl: „Dal jsem ti vše, co jsem měl. Teď už je ze mě jen fakír – sprostý žebrák. Předal jsem ti moc, s níž vykonáš ve světě velké věci.“

Rámakrišna zemřel v srpnu 1886 ve věku necelých jedenapadesáti let. Po sobě zanechal mohutnou vlnu náboženské obrody v celém Bengálsku a hrstku sotva odrostlých žáků, kteří se pod Naréndrovým vedením připravovali na život sannjasinů – mnichů zcela oddaných duchovním praktikám. Nejprve se usídlili v polorozpadlém zahradním domě, často strádali hladem a zimou, duch jejich Mistra je však naplňoval takovým zanícením, že v hlubokých meditacích trávili celé dny i noci, aniž pozřeli jedině sousto. Po nějaké době se však všichni rozešli podle starého hinduistického přísloví, které praví, že mnich, který neustále přechází z místa na místo, zůstává čistý jako tekoucí voda. Naréndranáth si tehdy vzal hůl a žebráckou misku a jako bezejmenný mnich vykročil do prašných dálav indického subkontinentu. Jeho spolubratři o něm neslyšeli až do roku 1893, kdy se již zapsal do historie jako Svámí Vivékánanda. Několik let strávených na cestách po porobené domovině umožnilo Naréndrovi nahlédnout do trpící duše jeho národa a strastiplné putování se stalo dokonalou průpravou na jeho další poslání. Jeden den žebral jídlo u dveří a spával na dřevé rohoži s párii, druhý den jako rovný s rovným diskutoval s mahárádži, jejich ministry a učenými pandity; tak se dostával do kontaktu s nejrozmanitějšími radostmi a starostmi, nadějemi i zoufalstvím svých soukmenovců. Poznal tragédii tehdejší Indie a nemohl se zbavit myšlenek na její nápravu. Jeho úkol byl mnohem vznešenější, než se mu na počátku zdálo: Nepotřeboval již podstupovat duchovní výcvik pro své vlastní vysvobození, nebylo mu určeno žít v ústraní jako mlčenlivý poustevník, třebaže po tom mnohokrát toužil – duchovní síla, kterou na něj Rámakrišna vložil tři dny před svým skonem, jej obracela k tomu, aby ji použil pro dobro ostatních. Kdykoli se mu zastesklo po blaženosti tichého samádhi, slyšel současně úpěnlivý nářek milionů Indů, trpících v chudobě a nevědomosti. Mnohokrát si vzpomněl na slova svého Mistra: „Náboženství není pro prázdné žaludky.“ Když se pak náhodně dozvěděl, že jeho ovdovělá sestra spáchala za tragických okolností sebevraždu, nemohl již dál zůstat nečinným pozorovatelem sociální nespravedlnosti sužující jeho vysílenou vlast.

Když sešel od Himálaje až k nejnižnějšímu cípu subkontinentu na Mysu Kanjá kumáří, vrhl se do oceánu a doplaval na osamělou skálu čnící z hlubin, aby porozjímal o konci své cesty a o svém dalším životě. Jak později vzpomínal, na tomto místě v něm „zkondenzovala celá Indie“. Jako sannjásin zasvětil svůj život cele službě Bohu; poznal však ze své nejhlubší zkušenosti, že onen Bůh je vtělen do celého lidstva. Nyní pochopil, v čem spočívá jeho nejvyšší povinnost. „Nechť se rodím znovu a znovu a trpím bezpočtem béd, jen pokud mohu uctívat jediného Boha, v něhož věřím, v součet všeho živého a především Boha bezbožného, porobeného a trpícího!“ Tři dny seděl v pohroužení na posledním kameni Indie. Cítil, jak v něm mohutní obrovská duchovní síla a hledá své vyústění. Jak může on, žebravý mnich bez jediného haléře zmírnit utrpení bytostí? Musí vejít do světa a hnout jeho svědomím... Před očima se mu v dálce ve vizi objevil nový kontinent. Nato spatřil Rámakrišnu, jak vstupuje do vod oceánu a kyne směrem k němu. Pojd'!

Rozpomenu se na pobídku rádži z Khétrí, aby representoval svou vlast na nadcházejícím náboženském parlamentu v Chicagu. V tom okamžiku se zrodil nový prorok, národní buditel i jeden z tichých architektů nového světového řádu. Na oné skále dnes stojí v upomínku na tuto událost malý chrám a nese jméno Vivekananda Memorial Rock.

Jeho stoupenci v Madrásu uskutečnili sbírku na jeho cestu a na rádžův popud oficiálně přijal jméno Vivékánanda – „blažený ve schopnosti rozlišování pravdy od klamu“.

Mohla Indie vyslat důstojnějšího syna než toho, kdo získal nejhlubší duchovní ponaučení u nohou mudrce, jehož život byl sám jedním velkým parlamentem všech náboženství a který měl srdce natolik široké, aby do něj pojal celé lidstvo?

Když koncem července 1893 třicetiletý Vivékánanda vystoupil z lodi v chicagském přístavu, musel si připadat jako ve vidění. Bez dechu se procházel mezi obrovskými budovami a zíral na výtvarky technické civilizace. Obdiv však brzy vystřídalo zděšení, neboť lidé, kteří jej vyslali, se neobtěžovali s jeho registrací a osoba bez pověřovacích listin nemohla být přijata za delegáta parlamentu. Vskutku příkladná ukázka chaotické indické organizace! Prozřetelnost však sehrála svou úlohu: ač v Novém světě neznal jediného člověka, seznámil se prostřednictvím již zmíněné paní Haleové s vlivným profesorem Wrightem, který mu po vzájemném rozhovoru sdělil: „Žádat po vás, Svámí, pověřovací listiny, je jako požadovat po slunci doklady k tomu, že může svítit!“ A s dovětkem: „Posílám vám muže vzdělanějšího, než všichni naši učenci dohromady“ adresoval své doporučení přímo vedoucímu výboru pro výběr delegátů.

Svámího vystoupení na parlamentu mělo nepředvídaný úspěch. Protože nezastupoval žádnou konkrétní sektu, stal se mluvčím univerzálního náboženství. Ve svých promluvách neobhajoval žádnou pravou víru, jak bez výjimky činili ostatní řečníci; hovořil o Bohu v jeho nejvnitřnější podstatě, aniž by plamenně vyvracel posvátné tradice jiných vyznání. Nadšené ovace tisícových sálů naznačily, že na toto poselství lidé vskrytu duše již dlouho čekali – na nauku, která setře rozdíly času, prostoru, rasy a teologie. Americké deníky nešetřily uznáním. New York Herald oznamoval: „Bez nadsázky je to nejvýznamnější osobnost celého parlamentu. Davy lidí se kolem něj tlačí, kamkoli se hne, a doslova visí na každém jeho slově. I ti nejzavilejší zastánci křesťanství o něm říkají, že je to skutečné kníže mezi lidmi! ... Pokud si jej jen jednou poslechnete, bude vám jasné, jak pošetilé je vysílat misionáře do jeho země! ... Jenom projde po pódiu, hned se ozve bouřlivý potlesk; on to očividné uznání tisíců posluchačů přijímá s dětskou vděčností beze stopy ješitnosti. Výbor jeho vystoupení odkládá až na samý závěr, aby udržel posluchače v křeslech. A čtyři tisíce lidí sedí přikovaných v parném hledišti Kolumbova sálu, ovívají si tváře novinami a v povzneseném očekávání vyčkávají jednu nebo dvě hodiny, aby si vyslechli patnáctiminutový Vivékánandův projev. Předseda dobře ví, že to nejlepší patří nakonec.“ Dlužno v této souvislosti připomenout, že takový ohlas v tisku byl na konci 19. století možný pouze v Americe. Demokratický duch Američanů objevil Vivékánandu pro jeho rodnou Indii i pro celý svět. Dějiny nejmocnější země Nového světa se počínaly u touhy otců poutníků po náboženské svobodě a americká ústava a její významní literáti, jako Emerson a jeho hnutí transcendentalistů, Thoreau či poetický individualista Whitman, zorali půdu pro „vesmírné evangelium“ z Východu. Přes veškerý materiální blahobyt a přes „vítězství Darwina nad pověrami“ zůstal v americké duši vrozený idealismus, jenž toužil po hlubinné filozofii, která – aniž bude odporovat vědě – zjeví širší obzory života a srovná lidství, vědecké poznání i mystickou zkušenost v harmonický celek.

Vivékánanda si uvědomil, že jeho osamělý mnišský život v nerušeném pohroužení v Bohu skončil; již nemohl dál žít v bezejmenné identitě svobodného sannjásina ve svých snech a vizích. Když se po prvním dnu v parlamentu vrátil večer do hotelu, rozplakal se na lůžku jako dítě.

Ihned po skončení parlamentu byl Svámí zavalen pozvánkami, aby přednášel v nejrůznějších klubech, salonech a náboženských spolcích. Vedle upřímného obdivu a zaujetí přátel však musel počítat i se záštiplnou reakcí křesťanských fundamentalistů, kteří původně počítali s tím, že náboženský parlament jim poskytne platformní příležitost k potvrzení nadřazenosti křesťanské vírouky nad ostatními světovými

vyznáními. Nenadálá proslulost a věhlas neznámého mnicha z Indie je však zcela zaskočil. Zvláštní agresivitu vůči Svámímu projevovali stoupenci teosofické společnosti, kteří nevynechali jedinou příležitost, aby rozšiřovali „zaručené zprávy“ o tom, jak Svámí v Americe porušuje mnišské sliby, jí zakázané potraviny a přestupuje kastovní zákony. Byla pravda, že se snažil přizpůsobovat některým zvykům, především oblékacím a stravovacím, aby nebudil nechtěnou pozornost, nikdy se však nezpronevěřil dvěma základním mnišským slibům: slibu čistoty a slibu chudoby. Mnich a král byli pro něj jen dvěma stranami téže mince, jak mohli nejlépe posoudit ti, kteří s ním zůstali až do konce.

Téměř dva roky Svámí neúnavně přednášel po celých Spojených státech, často i dvakrát denně bez jediného dne volna. Jeho cíl byl jasný: novým způsobem vyložit pohled na lidskou duši, Boha, vesmír, hmotu a energii tak, aby neprotiřečily rozumu a metodám moderní vědy, a přitom oslovit ty nejskrytější duchovní touhy lidského srdce. Usiloval se o to, aby se vznešené výšiny advaitské filozofie přelily do poezie všednodenního života a aby se z mystické jógy stala vědecká, praktická filozofie nejvyššího řádu – a současně aby celá nauka byla předložena tak, že jí porozumí i dítě. Romain Rolland o něm napsal: „Jeho slova jsou mohutným proudem hudby, fráze ve stylu Beethovena, strhující rytmy se valí jako Handelovy pochody. Nemohu číst jeho výroky, aniž bych v těle nepociťoval jakési elektrizující chvění. Jaký účinek asi musela jeho ohnivá řeč sklízet, když se dostala posluchačům přímo z jeho úst!“ Často přednášel zcela bez přípravy, protože pro své další společenské povinnosti neměl čas si dopředu sepisovat poznámky. Lidé se k němu hrnuli po tisících, neboť chtěli zakusit onu transformativní atmosféru, kdy „ze Svámího očí šlehá oheň“. Vivékánanda do svých vystoupení vkládal mohutnou duchovní sílu, s jejíž mocí dokázal jeho Mistr zprostředkovávat vyšší stavy vědomí lidem ve své blízkosti. Mnozí posluchači byli jeho slovy zcela elektrizováni, nebylo neobvyklé, že se i rozplakali. Když dohovořil, často usedl na pódium v prázdném sále spolu se dvěma třemi posluchači, kteří jeho posvátnou přítomnost odmítali opustit. Jednou se dokonce stalo, že po patnácti minutách přerušil řeč, uklonil se a beze slova opustil pódium. Blízkému příteli později vysvětlil, že se v něm v tu chvíli nahromadilo až příliš duchovní moci a začal si všímat, že někteří posluchači se natolik hroužili do světla jeho myšlenek, že začali ztrácet svou osobnost. Nechtěl se zpronevěřit své filozofii, podle níž se má každý člověk vyvíjet podle svých vnitřních zákonů, a proto raději sál kvapně opustil.

Tato náročná veřejná duchovní činnost, která jej často přiváděla do styku s povrchními lovci senzací a „lidskými zvířaty“, Svámího zcela vyčerpala a podepsala se na jeho tělesném zdraví. Často psával svým bratřím do Indie: „Jak nesmírně toužím po svých mnišských hadrech, po oholené hlavě, spánku pod korunami stromů a žebrácké misce!“ Postupně si uvědomoval, že tato veřejná vystoupení mají jen nízký efekt, a začal kolem sebe pozvolna shromažďovat skupinku věrných žáků, jimž poskytoval soukromou výuku v jógové meditaci a duchovní kázni. Scházeli se tehdy v jedné nezařízené místnosti v chudinské newyorské čtvrti, kterou tehdy Svámí obýval. Brzy také vysvětlil dva první americké svámí: francouzskou socialistku Madame M. Louise (Abhajánanda) a newyorského novináře, původem ruského žida M. Landsberga (Kripánanda).

V polovině roku 1895 se Vivékánanda na několik týdnů stáhl do ústraní, aby se mohl naplno věnovat svým věrným žákům. Shodou okolností se jich v osamělé letní chatě na jednom z ostrovů na řece sv. Vavřince, jíž propůjčila jedna zámožná obdivovatelka, sešlo dvanáct. Tím začal Vivékánandův hlubší apoštolát, kterým chtěl připravit pro budoucí dílo své západní pokračovatele a z návštěvníků svých kurzů „vychovat pár

opravdových jogínů“. Několik dnů v poklidné přírodní atmosféře stačilo k tomu, aby se onen tenký závoj, který přes svého žáka přehodil Rámakrišna, začal postupně rozplývat. Podle svědků zde prožil podruhé nirvikalpa samádhi. Poprvé se naplno projevil Vivékánandovy duchovní síly. V lidech četl jako v otevřené knize, jeho pouhý dotek měl moc proměňovat životy. Když žák vešel do místnosti, v níž guru odpočíval na lůžku, spatřil na jeho místě jen záplavu světla...

V srpnu téhož roku se Vivékánanda vydal na krátkou misi do Anglie, která mu vynesla dva mimořádně cenné přírůstky: Margaret E. Nobleovou (Sestra Nivédita), která se vpravdě stala jeho duchovní dcerou a do dějin novodobé Indie se zapsala jako neúnavná šiřitelka vzdělávání chudých žen, a tichého stenografa J. J. Goodwina, díky němuž dnes máme dokonale zaznamenáno několik svazků Vivékánandových přednášek. Bohužel všechny, které přednesl před prosincem 1895, zmizely v nenávratnu; dochovalo se pouze několik stručných výtahů. Goodwin se pro Svámího misi stal nezbytným požehnáním, neboť jej od té doby následoval jako stín, ať cestoval po Americe, Evropě či Indii, a odmítal za své služby kromě stravy jakýkoli honorář. V Londýně také Vivékánanda přednesl většinu svých slavných přednášek o džhána józe, které se staly osnovou jedné z jeho čtyř knih. Údajně zde na jeho přednášky docházeli inkognito i členové britské královské rodiny.

Po návratu do Spojených států si však žáci u svého mistra všimli významné proměny: vyzařovala z něj nezvykle jemná, posvátná mateřská láska. Když hovořil o Bohu, jako by celý sál očaroval zvláštní mocí; jeho obličej zkrásněl, jako by ani nebyl z této země. V té době přednášel především o bhaktijóze, cestě lásky. Jeho nejbližší začali tušit, že je to znamení blížícího se konce. Sám často hovořil o tom, že se nedožije čtyřicítky. Třebaže byl právě na vrcholu své činnosti, v jednom dopise příteli se svěřil: „Jsem si jist, že moje karma je již u konce. Cítím, jako bych se probouzel ze sna. Všechny mé touhy a úsilí byly nejspíš nutné k tomu, aby mne přivedly do této země [Ameriky]. Děkuji Bohu za tu zkušenost, ale stačilo mi to.“ – „Začal jsem velké dílo, ať jej ostatní dokončí. Nezajímá mě už žádná filozofie, žádná práce. Jsem připraven odejít a víc se do tohoto pekla nevrátit.“ Rámakrišnúv „závoj“ začal viditelně slábnout. Svámího mise však ještě docela neskončila, protože její nezanedbatelný díl jej ještě očekával v jeho domovině.

Do Indie se vrátil v lednu 1897. I když s sebou nepřivezl vědce ani techniky, jak původně sám zamýšlel, a nesplnil ani očekávání mnohých, že se vylodí s trezory plnými peněz, přece jen pro svou zemi učinil to, co nikdo před ním: Vydobyl pro ni za oceánem hluboký respekt a porozumění a stal se jejím prvním nepřeslechnutelným vyslancem v západním světě. Těžko lze dedukovat hmatatelný důsledek jeho misijního působení v běhu světových dějin, ale jako u všech ostatních duchů spočívala jeho úloha v říši příčin, v přípravě cesty; je docela možné, že bez Vivékánandy by nebylo Gándhího, stejně jako bez Gándhího by nebyl myslitelný konec koloniální světovlády evropských mocností. Jeho působení v Americe mělo ještě jeden účinek, a sice že jej obdařilo autoritou, kterou by jako „domácí prorok“ v Indii zřejmě nikdy nezískal. Vracel se tak sám domů jako velký dar z Nového světa.

Že o jeho věhlasu při pobytu na Západě Indové již dobře dlouho věděli z novin, bylo zřejmé z toho, s jakou svého krajana uvítali; desetitisíce lidí se tlačily v cejlonském přístavišti, aby mu vzdali pocty. Byl prvním, kdo jim vrátil ztracenou sebeúctu, neboť se před ním sklonil do té doby nadřazený západní svět; přestali mít důvod dívat se na svou rodnou zemi jako na kulturního vydědence mezi národy. Svámí nedbal na podlomené zdraví a vrhl se do svého posledního buditelského počinu – přimět Indii, aby si znovu uvědomila velikost své duše a postavila se na vlastní nohy. Kdekolí

promlouval, kritizoval letargii a neustálé reptání svých souvěrců a neúnavně vléval energii do „národa dyspeptiků, kteří se stali obětí své vlastní přecitlivělosti“. Pokud Indové chtějí změnit svůj úděl, musí tak učinit vlastní hlavou a vlastníma rukama. Nikdy však neopomněl připomenout velkolepé myšlenkové dědictví jejich praotců, jejichž odkaz univerzální védánty se měl stát základním kamenem obrody. „Na následujících padesát let ať z vašich srdcí zmizí všichni zbyteční bohové. Pouze jediný Bůh bdí, ten který má oči, ruce a nohy všude. Ostatní jen podřimují. Proč chodit za nimi, když můžete uctívat Boha, kterého máte všude kolem sebe, ve všem, co vidíte? To je váš nejprvnější Bůh – služte proto Bohu v člověku.“ Toto „povznesení mas“, jak je později formuloval Gándhí v hnutí haridžan, bylo jednoznačně Vivékánandovým dědictvím. Novodobí indiští historikové Vivékánandu přiléhavě označují za „jitřenku indické nezávislosti“ a jeho první projev na chicagském náboženském parlamentu za „Chartu novohinduismu“. Jeho veřejná vystoupení v té době navštěvovaná obrovskými zástupy měla charakter národního obrození – byla prvním velkým vzednutím indického vlastenectví, které bylo přesně o padesát let později završeno vyhlášením nezávislosti.

Nebylo se co divit, že jeho angažované poselství se setkala s nepochopením u jeho spolubratrů, kteří byli uvyklí rozjímavému životu v ústraní, usilující o své osobní vykoupení, a jeho důraz na službu a vlastenectví vnímali jako jakýsi nevítaný import z ciziny. Připomínal jim, jak je Rámakrišna nabádal, aby rozjímali o Bohu s otevřenými očima. Nedokázali pochopit jeho slova: „Kdysi jsem trávil celé dny v jeskyních pohroužen do meditací, rozhodnut uměřit se hladem, protože jsem nedokázal dosáhnout mukti [vykoupení]. Dnes už po mukti žádnou touhu nechovám. Moje spása je mi lhostejná, dokud poslední duše v tomto vesmíru bude spoutána otroctvím.... Chcete celý čas trávit v mrákotách samádhi? Kdo si podle vás více vychutná vybranou lahůdku: Kdo ji zhltně sám nebo ten, kdo se o ni podělí s ostatními? Je jisté, že když si uvědomíte Átmu v meditaci, dosáhnete mukti; ale jaký užitek to přinese světu? K mukti musíme s sebou přivést celý svět. V říši máji je třeba rozpoutat pořádný požár, teprve potom budete spočívat ve věčné Pravdě. V tom stavu budete své bytí cítit ve všem, co dýchá, v každém atomu vesmíru. Když toto poznáte, nemůžete žít ve světě, aniž byste projevovali nejhlubší lásku a úctu ke každé bytosti. To je praktická védánta.“ Když se jeho blízký spolužák Svámí Túrjánanda odmítl zapojit do připravovaných veřejných aktivit, Vivékánanda jej sevřel ve svých rukách a rozplakal se: „Bratře, copak nevidíš, že vám všem tady před očima umírám, jen abych naplnil Mistrovo poselství? Už teď jsem na pokraji smrti. Sneseš ten pohled, aniž bys ulehčil mému velkému břemenu?“ Mnichové tehdy sídlící v bellúrsském ášramu, postupně procitli k hluboce lidské vizi svého spolubratra, jehož jim Mistr určil za jejich vůdce. Tak se stalo, že jednoho dne mu Svámí Prémánanda řekl: „Nevidíme mezi tebou a Šrí Rámakrišnou žádného rozdílu.“

V květnu 1897 byla založena Rámakrišnova mise, která do svého kodexu zahrnula všechny zásadní body Vivékánandova obrodného programu: humanitární činnost, vzdělávání mas a šíření náboženských idejí v duchu Rámakrišnovy univerzální védánty. Její poslání tkvělo ve sloučení vysokého východního idealismu a západní praktičnosti. Vivékánanda to komentoval: „Musíte být připraveni ponořit se do hluboké meditace a v příští chvíli se zvednout a jít obdělávat pole. Musíte umět lidem vysvětlit složité pasáže písem, ale i prodat svou úrodu na tržišti. Mějte sílu ženistů a srdce matky.“

Období mezi léty 1899 a 1900 strávil Vivékánanda na druhé cestě po Spojených státech a Evropě. Když se vrátil zpět do Indie, postupně zanechával veřejné činnosti a všechny své funkce složil do rukou svých spolubratří. Do jeho chování se začal

promítat pravý opak jeho dosavadní činorodé přirozenosti a zájmu o blaho světa. Stále více se stahoval do ústraní a nořil se do hlubokých meditací. Jeho zdraví se také v důsledku pokročilého stádia cukrovky a těžkému astmatu neustále zhoršovalo. Některé části těla byly tak citlivé, že v noci mohl sotva zavřít oči. Vivékánanda však na lékařskou péči o své tělo příliš nedbal. Jakmile se mu ulevilo, pomáhal v kuchyni, zrýval záhonky v klášterní zahradě nebo zametal. Když jej žák žádal, aby více odpočíval, obořil se na něj: „Jsi hlupák a ničemu nerozumíš. Moje duše mohutní a mohutní ze dne na den, že ji tělo už jen stěží dokáže udržet. Tahle klíčka z masa a kostí se může roztrhnout každým okamžikem.“ Po jednom zvláště těžkém astmatickém záchvatu údajně pronesl: „Na tomto těle už nezáleží. Dalo jim tolik, že jim to vystačí na patnáct set let.“

V létě roku 1902 se jej jeden mnich při konverzaci žoviálně zeptal: „Svámidží, jestlipak už víte, kdo jste?“ Všichni přítomní na dlouho ztichli, když odpověděl: „Ano, už vím.“ Pochopili, že Vivékánandův čas se naplnil, protože s tímto poznáním jej v tomto světě již nemohla zadržet žádná síla.

Rámakrišna mu vrátil klíč k poslednímu samádhi. Mnozí, kteří byli tehdy s ním, si také vzpomněli na hluboký zážitek, který Vivékánanda prožil na pouti do himálajské svatyně Amarnáth. Nikomu nikdy neprozradil, co se tam tenkrát odehrálo, když však vyšel z posvátné jeskyně, celý se chvěl a v oku měl kapku krve. Řekl jen, že mu Šiva udělil dar odejít z tohoto světa podle vlastní vůle.

O několik dní později nařídil žákovi, aby mu přinesl bengálský kalendář, a dlouho v něm studoval. Rámakrišna před svou smrtí učinil přesně totéž. Sestra Nivédita byla den před jeho odchodem svědkem zvláštní události. Svámí Vivékánanda, zcela proti zavedeným obyčejům trval na tom, že ji obslouží k snídani. Když dojedla, vzal nádobu s vodou, omyl jí ruce a otřel je ručníkem. „Toto bych přece měla dělat já vám, Svámidží!“ zvolala v rozpacích. Nato zazněla Mistrova překvapivá odpověď: „I Ježíš myl nohy svým učedníkům.“ V duchu ji napadlo: Ale to bylo naposled...

2. července, v den své smrti, vstal Vivékánanda velmi časně, uzamkl se v kapli a 3 hodiny tam meditoval. Když vyšel ven, téměř neslyšně pronesl: „Pouze druhý Vivékánanda může pochopit, co tento Vivékánanda vykonal. A přece – kolik Vivékánandů se v budoucnu zrodí!“ Po večerní meditaci se vrátil s jedním žákem do svého pokoje, nařídil otevřít všechna okna a ulehl na lůžko. Asi po hodině si žák, který jej ovíval, povšiml, že se Svámímu zatřásla ruka a jednou se zhluboka nadechl. Oči se mu v božském výrazu obrátily do středu čela a dech se zastavil. Starší mniši, kteří dorazili na zavolání o chvíli později, se domnívali, že upadl do samádhi; aby jej přivedli zpátky k vědomí, odříkali mu do ucha jméno jeho Mistra, jak činivali mnohokrát předtím. Bezvýsledně. Přivolaný lékař, který se nejdříve domníval, že se jedná o krátkodobou zástavu srdce, jej po bezúspěšné resuscitaci kolem půlnoci prohlásil za mrtvého. Jeden z blízkých spolubratrů si druhý den ráno povšiml, že Vivékánanda měl v nosních otvorech, víčkách a koutcích úst kapky krve. Ti, kdo znali staré jógové texty, věděli, co to znamená: Životní síla vyšla z těla otvorem Brahmrandhra na vrcholu hlavy – vzácný jev, který provází odchod zcela osvícených bytostí.

Jeho tělo bylo spáleno na druhém břehu Gangy na místě, které si sám ukázal; dnes tam stojí pamětní chrám Vivékánanda mandir. Mnozí z těch, kteří v ten den stáli u pohřební hranice, si za slzami smutku uvědomili slova, která jejich vůdce pronesl už před mnoha lety: „Možná se toto tělo rozhodnu brzy opustit – odložím je jako obnošené šaty. Avšak nepřestanu pracovat. Budu všude bez přestání lidem vnukávat vznešené myšlenky, dokud celý svět nepozná, že je jedno s Bohem.“

Dnes, po více jak sto letech od jeho úmrtí, můžeme Vivékánandu pokládat za součást světového duchovního dědictví. To, že v kritické době dokázal jeden z nejvznešenějších novodobých indických áčárjů odložit odznaky své duchovní výlučnosti a promluvit jazykem, který je dnes shodou okolností světovým, a většinu svých činných let prožít na horké půdě, kterou dosud nezoral žádný jeho předchůdce, je dokladem výjimečného génia s globálním posláním. Bez nadsázky je Vivékánanda otcem nejplodnější duchovní výměny za poslední století – duchovního sblížení mezi Východem a Západem, které podle Rudyarda Kiplinga, jinak zaníceného milovníka indické kultury, bylo zcela nedosažitelné. Vivékánandovy přednášky se staly přímým či nepřímým inspiračním zdrojem většiny těch, kteří v uplynulém století hlásali myšlenky univerzálního náboženství a vznešenosti lidské individuality. Není pochyb o tom, že v dějinách moderní spirituality mu patří jedno z nejčelnějších míst. Chceme-li z dnešního světa setřást tíživou nejistotu budoucnosti, opakujme si spolu se „Svámidžím“ jeho krédo: Každá duše je potenciálně božská. Cílem je projevit toto Božství ovládnutím vnější přírody a vnitřní přirozenosti. Dosáhni toho nezištnou činností, vroucí zbožností, psychickou sebevládou nebo filosofickým poznáním – jedním, vícero nebo i všemi těmito prostředky – a buď svobodný. V tom spočívá celá duchovní nauka. Víry, dogmata, náboženské rituály či posvátné knihy jsou jen podružnými detaily.

<http://svami-vivekananda-spisy0.webnode.cz/news/zivotopis-svamiho-vivekanandy/>